

Akif QULİYEV

Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor

Əməkdar incəsənət xadimi

AMK-nın “Musiqinin tarixi və nəzəriyyəsi”

kafedrasının müdiri

Ünvan: Yasamal r. Ə.Ələkbərov küç. 7

Email: quliyev_akif@mail.ru

DOI: 10.62440/AMK2024-1.s.76-82

FƏTTAH XALIQZADƏNİN PEDAQOJİ FƏALİYYƏTİ HAQQINDA

***Xülasə:** Məqalədə tanınmış etnomusiqişünas-alim Fəttah Xalıqzadənin məhsuldar fəaliyyəti işıqlandırılaraq onun pedaqoji iş sahəsində mövcud problemlərə dair irəli sürdüyü fikirlər təhlil edilir. Burada F.Xalıqzadənin musiqi təhsili, pedaqoji iş sahəsində yaranmış problemlərə aid düşüncələrindən, müəllimlik keyfiyyətlərindən, elmi fəaliyyətindən, eyni zamanda ölkə daxili və geniş miqyaslı beynəlxalq səviyyəli tədbirlərdəki çıxışlarından bəhs edilir. Burada həmçinin Fəttah Xalıqzadənin pedaqoji hazırlıqla bağlı olan fənlərin tədrisi üçün hazırladığı programlardan da söz açılır.*

***Açar sözlər:** Fəttah Xalıqzadə, pedaqoji fəaliyyət, tədris, milli musiqi, elmi tədqiqatlar, kafedra, etnomusiqişünaslığın tarixi, türk xalqları*

Əməkdar incəsənət xadimi, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor, tanınmış etnomusiqişünas Fəttah Xalıqzadənin tədqiqatçılıq işi hər zaman onun pedaqoji fəaliyyəti ilə uzlaşmışdır. Fəttah müəllimin pedaqoji işi olduqca geniş və çoxcəhətlidir. Bura onun Azərbaycan Milli Konservatoriyasında xalq musiqisinin tarixi və nəzəriyyəsinin tədrisi ilə bağlı bir sıra kursları aparması, bakalavrların buraxılış işlərinə, magistrların dissertasiyalarına, onların pedaqoji təcrübəsinə rəhbərlik etməsi, gənc mütəxəssislərin hazırlanmasına məsləhətlər verilməsi və s daxildir.

Tədqiqatçı-müəllim fəaliyyətində elm və təlimin uzlaşması nadir hal deyil. Çox vaxt bu, professional işin strukturu ilə şərtlənir. Ona görə də, Fəttah Xalıqzadənin nümunəsində bu cəhət tamamilə obyektiv xarakter daşıyır. Fəttah Xalıqzadənin tədqiqatçı və müəllim kimi birgə təcrübəsi, təbii ki, onun pedaqoji, musiqi təhsili işində - tədris-metodik materiallarda, həmçinin, çoxsaylı məqalələrində tam əksini tapmışdır.

F.Xalıqzadənin pedaqoji istiqamətli işlərində problemin tədrisən genişlənməsi və konseptual dərinləşməsi müşahidə olunur. Onun uzun illər tədris etdiyi fənlər konservatoriyanın tələbələri tərəfindən dərinlən mənimsənilərək onların öz

sənətinə olan marağını, münasibətini formalaşdırır. Müəhazirə və seminarlarda ənənəvi musiqinin aktual problemlərinin müzakirəsi zamanı yaranan qızğın diskussiyaların aparılması F.Xalıqzadə tərəfindən müsbət qarşılır. F.Xalıqzadə özünün tədris prosesinə tələbələrini fəal cəlb edir, onlara mövzu ilə bağlı suallar vermək, öz təəssüratlarını bölüşdürmək təşəbbüsünü artırır, onlara öz düşüncələrini formalaşdırmaq, fikirlərini inkişaf etdirmək, öz mövqelərini əsaslı surətdə çatdırmaq və müdafiə etməyi öyrədir.

Beləliklə, F.Xalıqzadə tədris prosesində öz sahəsində əsl professional olmağa cəhd edən düşüncəli tələbələr üçün ciddi şərait, yaradıcı fəallıq yaradır. Bunu F.Xalıqzadənin rəhbərliyi ilə yerinə yetirilən bakalavr buraxılış işlərinin, həmçinin magistr dissertasiyasının mövzularının seçimində aydın görmək olar. Aparılan tədqiqat işlərində etnomusiqişünaslığın müxtəlif problemlərinin – regional, janr, tarixi, metodoloji, ifaçılıq və s. aspektlərin öyrənilməsi önə çəkilir. İşləri öz mövzu dairəsinə görə bir neçə qrupa ayırmaq olar. Məsələn, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrinin musiqi folklorunu öyrənən buraxılış və magistr işləri arasında: “Dəvəçi rayonunda zurna ifaçılığı ənənələri” (Z.Hüseynova, 2009), “Masallının musiqi folklor ənənələri” (N.Babayeva, 2009), “Şabranın musiqi folkloru ənənələri” (X.Hüseynova, 2011), “Gəncəbasar musiqi folkloru ənənələri” (N.Məmmədova, 2018), “Tərtər və ətraf rayonların musiqi folklor ənənələri” (K.Həmzəyeva, 2019), “Azərbaycanın şimal-qərb rayonlarında musiqi folklor ənənələri” (Cəfərova N, 2018), “Salyan folklor musiqi ənənələri” (A.Əliyeva, 2020), “Ağbaba folklor musiqi ənənələri” (S.Ağayeva, 2021) və digərləri böyük maraq doğurur. Bu sahədə aparılan tədqiqatlar, xalq musiqi ənənələrinin bölgələr üzrə öyrənilməsi milli etnomusiqişünaslıqda yeni bir istiqamətin başlanğıcı kimi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Məhz F.Xalıqzadənin məsləhəti və təşəbbüsü ilə Milli Konservatoriyanın tələbələri tərəfindən Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqların musiqi folklorunun toplanılması və öyrənilməsi istiqamətində ilk dəfə olaraq tədqiqat işlərinin aparılması mümkün olmuşdur. Bu işlərdə Zaqatalada yaşayan Saxur etnik qrupun (T.Musayeva, 2017), İngiloy etnik qrupun (G.Hüseynova, 2017) musiqi ənənəsi təhlil edilərək Azərbaycan musiqi folklorunun rəngarəng multikultural mənzərəsini yaratmaq yolunda ilk addımlar atılır. Bütün bu işlərin ərsəyə gəlməsində, şübhəsiz, F.Xalıqzadənin böyük əməyi və rolu danılmazdır.

Bundan əlavə, Fəttah Xalıqzadənin rəhbərliyi altında yerinə yetirilən buraxılış və magistr dissertasiyaları arasında Azərbaycanın musiqi tarixi: “XV-XVI əsrlərdə Azərbaycan musiqi tarixi” (S.Cəfərova, 2009), “XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan xalq mahnı yaradıcılığı (qrammofon valları əsasında)” (Ü.Məmməd-zadə, 2012), “Azərbaycan etnomusiqişünaslığının inkişaf mərhələləri” (İ.Zakirova, 2022), “XIX əsrdə Şuşanın musiqi tarixi” (Ü.Məmməd-zadə, 2020) mövzulu işlərdə araşdırılmış və işıqlandırılmışdır.

Milli musiqi forma və janrlarının nəzəri problemlərinə həsr edilən işlərdən – “Azərbaycan xalq oyun havalarının quruluş xüsusiyyətləri” (G.Məmmədova, 2005), “Azərbaycan xalq rəqslərinin tədqiqi məsələləri” (A.Əliyev, 2012), “XVII-XIX əsrlərdə muğam dəstgahlarının təkamülü” (N.Hüseynova, 2019), “Naxçıvan yallılarının musiqi üslubu xüsusiyyətləri” (Ş.Tarıverdiyeva, 2021) və başqaları diqqətəlayiqdir. Bütövlükdə F.Xalıqzadənin elmi rəhbərliyi altında onlarla buraxılış işləri, 24 magistr dissertasiyası yerinə yetirilmiş və uğurla müdafiə olunmuşdur.

F.Xalıqzadə on ilədən (2004-2016) Azərbaycan Milli Konservatoriyasında “Milli musiqinin tarixi və nəzəriyyəsi” kafedrasına rəhbərlik etdiyi müddətdə tədris prosesinin daha da təkmilləşməsinə çalışmış, müasir etnomusiqişünaslığın aktual problemlərinin tədrisi məsələlərinə üstünlük vermişdir. Kafedranın iclaslarında Konservatoriyanın doktorant və müəllimlərinin dissertasiya tədqiqatları, monoqrafiyaları, elmi məqalələri, ekspert işləri müzakirə olunarkən Fəttah Xalıqzadə hər zaman obyektiv və peşəkar mövqeyini nümayiş etdirir.

F.Xalıqzadənin rəhbərliyi dövründə kafedranın işinin başlıca məqsədi və konseptual əsası – milli musiqi təhsilinin, tədris prosesinin məzmununun və təşkilinin təkmilləşdirilməsindən ibarət olmuşdur. Onun rəhbərliyi altında kafedrada ənənəvi tədris, tədris-metodik materialların təkmilləşdirilməsi və yenilərinin hazırlanması, tədris planlarının, kurs proqramlarının, buraxılış tələblərinin və s. sənədlərin hazırlanması üzrə işlər yerinə yetirilmişdir.

Bu baxımdan onun milli musiqinin tədrisi sahəsində uzun illər (sovet dövründən başlayaraq) yaranmış müəyyən boşluqların aradan qaldırılması məqsədilə hazırladığı yeni fənlər üzrə proqramları qeyd edilməlidir. Bunlardan – musiqişünaslıq ixtisası üzrə bakalavr pilləsi üçün “Türk xalqlarının musiqisi” fənnindən proqram (2011) geniş bir regionu əhatə edən türk xalqlarının (qazax, qırğız, türk-

mən, özbək, tatar, başqırd, Cənubi Sibir xalqları, İraq türkmənləri və s.) etnik musiqi mədəniyyəti ilə tanışlığı nəzərdə tutur.

F.Xalıqzadənin filologiya elmləri doktoru M.Qasımlı, baş müəllim A.Abduləliyev ilə birgə hazırladığı musiqişünaslıq, bəstəkarlıq və dirijorluq ixtisasları üzrə bakalavr pilləsi üçün “Azərbaycan xalq musiqi yaradıcılığı” fənnindən proqramda (2013) xalq musiqisinin (folklorun) mühüm məsələləri, mahnı və rəqs yaradıcılığının zəngin növ (əmək, mərasim, mövsüm və s.) və formaları (arxaik, ənənəvi, müasir və s.) ilə yanaşı, ozan-aşiq sənətinə, klassik muğamlara aid mövzulara da geniş yer verilmişdir.

Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyində Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamları ilə təltif edilmiş bir qrup mədəniyyət xadiminə mükafatların təqdim olunması mərasimi. Oktyabr 18, 2019

Fəttah Xalıqzadənin 2016-cı ildə bakalavr pilləsi üçün “Etnomusiqişünaslığın tarixi təkamülü” fənni üzrə hazırladığı proqramda bu elm sahəsinin tarixi inkişaf yolu, metod və yanaşmaları, məqsəd və vəzifələri, etnologiya metodlarının tətbiqi, musiqi arxeologiyası, musiqi türkologiyası, rus etnomusiqişünaslığı və digər məsələlər əksini tapmışdır.

Fəttah Xalıqzadənin bilavasitə pedaqoji hazırlıqla bağlı olan fənlərin tədrisi üçün hazırladığı proqramlardan bakalavr pilləsi üçün “Musiqişünaslıq fənni üzrə tədris metodikası” (2013) orta ixtisas və uşaq musiqi məktəbləri üçün müəllimlərin ixtisas fənləri üzrə metodiki bilik və tövsiyələrlə təmin edilməsinə həsr edilmişdirsə, yenə də bakalavr pilləsi üçün “Xüsusi pedaqoji hazırlıq” (2016) proqramında isə musiqişünas tələbələrin tədris müddətində musiqi nəzəriyyəsi və tarixi ilə bağlı keçdikləri bütün fənlər əhatə olunmuş fənnin tədrisi ilə bağlı faydalı metodik göstərişlər verilmişdir. Demək olar ki, F.Xalıqzadənin hazırladığı bütün bu proq-

ramlar həm gənc musiqişünasların, həm də etnomusiqişünasların bir mütəxəssis kimi hərtərəfli formalaşmasında və inkişafında, dərin biliklərə yiyələnməsində çox dəyərli tədris vəsaitləridir.

Bir pedaqoq kimi Azərbaycanın musiqi təhsilinin problemləri Fəttah Xalıqzadənin daima diqqət mərkəzindədir. Bu problemləri o, müxtəlif məzmunlu məqalələrində diqqətə çatdırır. Belə problemlərdən biri – xüsusi elmi istiqamət olan “müqayisəli musiqi pedaqogikası” ilə bağlı məsələlərdir ki, onun imkanlarından Azərbaycan musiqi elmində ilk dəfə olaraq F.Xalıqzadə faydalanmışdır. Bununla bağlı olaraq o, “Azərbaycan musiqi təhsilinin cari vəzifələri” adlı məqaləsində belə yazır: *“Müxtəlif elmi tədqiqatlar və müşahidələr arasında xüsusi bir elm istiqaməti olan müqayisəli musiqi pedaqogikasının imkanlarından da faydalanmaq lazımdır. Məlum olduğu kimi, müqayisəli tədqiqatlar bir çox elm sahələrində effektiv vasitə kimi geniş istifadə olunur – müqayisəli dilçilik, müqayisəli sənətsünaslıq, müqayisəli ədəbiyyatşünaslıqla yanaşı, müqayisəli musiqişünaslıq metodları da yaxşı məlumdur. Bu sahələrlə yanaşı, müqayisəli musiqi pedaqogikası da mövcuddur”*. Müqayisəli musiqi pedaqogikasının əsas məqsədi – *“ən qabaqcıl təhsil sistemləri ilə tanış olmaq və onların nailiyyətlərini tətbiq etməkdən ibarətdir”*.

*“Milli musiqinin tarixi və nəzəriyyəsi” kafedrasının müəllimləri
Soldan sağa: Sevdə Mütəllimova, Jalal Qulamova, Faiq Nağıyev, Xanım Əliyeva, Gülxanım Əsədzadə, Fəttah Xalıqzadə
(kafedra müdiri). Abbasqulu Nəcəfzadə, Fəxrəddin Baxşəliyev*

F.Xalıqzadə müxtəlif ölkələrin bu istiqamətdə qazandıqları nailiyyətləri diqqətlə izləyərək, onların ən yaxşı cəhətlərini müşahidə edərək bunların bizim milli musiqi təhsil sistemində tətbiq edilməsi üzərində çalışır. Bunun üçün o, əsasən türk dövlətlərində (Azərbaycan, Türkiyə, Özbəkistan, Türkmənistan və s.) milli musiqi təhsilinin təşkili ilə bağlı bəzi müqayisələr aparmış və bunların oxşar və fərqli cəhətlərini öyrənmişdir. Onun apardığı müşahidələrə əsasən milli musiqini tədris edən bu təhsil ocaqlarının *“məqsəd və məramlarında, eləcə də tədris planında*

müəyyən fərqlər” müəyyənleşmişdir ki, bu da təcrübəli pedaqoqun fikrincə, *“müqayisəli musiqi pedaqogikasının tədqiqat obyektini təşkil edə bilər”*.

Məqalədə F.Xalıqzadə 2020-ci ildə təşkil edilmiş və İ.Rəcəbinin adını daşıyan Özbək Milli Musiqi Sənəti İnstitutunun fəaliyyətini yüksək dəyərləndirir. Onun araşdırmasına görə, *“burada ərəb, fars, urdu dillərinin öyrədilməsi mütəxəssis hazırlığının əsas hədəflərindən biri olaraq, uğurla həyata keçirilir və yüksək səviyyədə Şərq musiqi mənbəşünaslığının hazırlanmasına xidmət edir... Bu bünövrə əsasında söziün əsl mənasında musiqi mənbəşünaslığının böyük bir dəstəsi hazırlanır”*. Məqalədə, həmçinin, Azərbaycan musiqi təhsil işçilərinin (musiqişünas, bəstəkar, ifaçı) xarici həmkarları ilə sıx əməkdaşlığı və onların qabaqcıl təcrübəsindən faydalanması milli musiqinin tədrisinin inkişafına yardım göstərən amillərdən biri kimi baxılır.

F.Xalıqzadənin *“Azərbaycan musiqi təhsilinin aktual problemləri: tarix və müasirlik”* [2] adlı digər məqaləsində Azərbaycanda professional musiqi təhsilinin təşəkkülü və inkişafı mərhələləri göstərilir, həmçinin, bu sistemdə bir sıra ciddi və təxirəsalınmaz problemlərin olması haqqında məlumat verilir. Burada da müəllif milli musiqi təhsilinin qarşısında duran başlıca vəzifələr və onların həlli yolları haqqında öz mülahizələrini irəli sürür. Məqalədə o, ilk növbədə, milli musiqi üzrə yüksək səviyyəli mütəxəssislərin (instrumentalistlərin, xanəndələrin, etnomusişünasların, pedaqoqların və s.) tərbiyələnməsini, şifahi ənənəli Azərbaycan musiqisinin tarixinə, nəzəriyyəsinə və ifaçılıq təcrübəsinə həsr olunan milli musiqişünaslığın əsas istiqamətlərinin inkişafını vacib hesab edir. Bu istiqamətdə müəllif tədris metodlarının təkmilləşdirilməsini, müstəqil elmi metodologiyalar əsasında tədqiqatların aparılmasının aktuallığını nəzərə çatdırır.

Maraqlıdır ki, F.Xalıqzadə musiqi təhsili, pedaqoji iş sahəsində yaranmış problemlər haqqında öz düşüncələrini nəinki ölkə daxilindəki tədbirlərdə, eyni zamanda geniş miqyaslı beynəlxalq səviyyədə səsləndirir. Belə ki, onun 2016-cı ildə Çinin Urumçi şəhərində keçirilən *“Çin – Orta Asiya ölkələrinin İncəsənət sahəsində təhsil üzrə forumu”* mövzusunda keçirilən elmi konfransında çıxışı maraqla qarşılanmışdır.

F.Xalıqzadənin elmi-pedaqoji təşkilatçılıq fəaliyyətinin xüsusiyyətlərindən danışarkən onun, xüsusən, on ilədək kafedra müdiri işlədiyi müddətdə rəhbərlik üslubunu işıqlandırarkən qeyd etmək istərdik ki, belə bir vəzifənin tələb etdiyi *“administrativ”* keyfiyyətlər heç vaxt onda birinci dərəcəli olmamışdır. F.Xalıqzadə *“Milli musiqinin tarixi və nəzəriyyəsi”* kafedrasına rəhbərlik edərkən, artıq qeyd etdiyimiz kimi, hər zaman tərbiyəçi, müəllim, dost münasibətlərinə üstünlük vermişdir. Öz nümunəsində o, Üzeyir Hacıbəylinin maarifçilik və pedaqoji ənənələrinin daşıyıcısı kimi çıxış edərək musiqiçi, alim, ziyalı tərbiyə etmək vəzifəsini yerinə yetirməyə çalışmış və bu gün də həmin missiyanı davam etdirir. Ona görə də Fəttah Xalıqzadənin pedaqoji tərbiyə işinə özündən həm yaşca, həm də

statusuna görə kiçik olanlara tələbkarlıqla xeyirxah-diqqətli münasibətin uzlaşdırılması xasdır.

ƏDƏBİYYAT:

1. Халыкзаде Ф. Актуальные проблемы азербайджанского музыкального образования: история и современность. // Материалы международного форума по искусству и образованию Китая и Средней Азии. Урумчи, КНР, 2016 сентябрь. С. 22-27.

Акиф КУЛИЕВ

Доктор философии искусствоведения, профессор

О ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ФАТТАХА ХАЛИКЗАДЕ

***Аннотация:** В статье освещается плодотворная педагогическая деятельность известного ученого-этномузыковеда Фаттаха Халикзаде, анализируются его взгляды на актуальные проблемы в области педагогической работы. Здесь обсуждаются мысли Ф.Халикзаде о проблемах, возникающих в сфере музыкального образования и педагогической работы, его педагогических качествах, его научной деятельности, а также его выступлениях на масштабных международных мероприятиях в стране. Также упоминаются подготовленные Фаттахом Халикзаде программы по преподаванию предметов, связанных с педагогической подготовкой.*

***Ключевые слова:** Фаттах Халикзаде, педагогическая деятельность, преподавание, национальная музыка, научные исследования, кафедра, история этномusicологии, тюркские народы*

Akif GULIYEV

Ph.D of Art, Professor

ABOUT THE PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF FATTAKH KHALIKZADEH

***Abstract:** The article highlights the fruitful pedagogical activity of the famous ethnomusicologist Fattah Khalikzadeh and analyzes his views on current problems in the field of pedagogical work. Here we discuss F. Khalikzadeh's thoughts on the problems arising in the field of music education and pedagogical work, his pedagogical qualities, his scientific activities, as well as his performances at large-scale international events in the country. Also mentioned are programs prepared by Fattah Khalikzadeh for teaching subjects related to teacher training.*

***Keywords:** Fattah Khalikzadeh, pedagogical activity, teaching, national music, scientific research, department, history of ethnomusicology, Turkic peoples*